

ОКРЕМІ ПОЛОЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПУБЛІЧНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

ФЕДІНА Аліна Василівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри юридичної психології юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича, суддя Першотравневого районного суду м. Чернівці

Для успішної комунікації необхідно володіти: здоровим глуздом, справжнім бажанням та істинними моральними рисами.

Арістотель

Постановка проблеми

Сучасні демократичні стандарти судочинства вимагають забезпечення справедливого та ефективного судового провадження, яке відкрите для громадськості. Одним із пріоритетних напрямків демократизації в сучасній Україні є створення ефективного системи комунікації між судами та суспільством.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що суспільство потрібно інформувати про те, що відбувається в судовій владі, адже найбільше людей лякає невідомість. Якщо якийсь явище залишається незрозумілим, воно доповнюється домислами і негативною інформацією, яка інколи подається на шпальтах газет, лунає з екранів телевізорів тощо. Абсолютно нікого не цікавить, яке навантаження в судах, строки розгляду справ, неналежне матеріально-технічне забезпечення судів, але одна конкретна «резонансна» справа може викликати величезну зацікавленість громадськості й багато чого сказати про роботу всієї судової системи. Адже підвищення рівня довіри громадян до суду – це найважливіша мета для судової гілки влади, яку можна досягнути виключно шляхом ефективної кому-

нікації з суспільством, у тому числі і через засоби масової інформації.

Аналіз наукових досліджень і публікацій показує, що спектр вивчення ефективної комунікації суттєво поглиблюється. Розуміння засад комунікативної філософії прийшло до нас порівняно недавно. Досить швидко ідеї, викладені в роботах таких всесвітньо визнаних філософів та психологів, як Арістотель, К.О.Апель, О. Больнов, Й. Бордвік, М. Бубер, Б.Ван Каам, Ю. Габермас, Г. Лассвелл, Н.Луман, М. Рідель, У. Шрамм, Ю. Хабермас К. Ясперс та інших, захопили українських дослідників. Вчені Інституту філософії Національної академії наук Л. Ситниченко та О. Єрмоленко першими відкрили українським читачам «поняттєвий обрій» філософії комунікації, переклали класиків комунікативної філософії українською мовою [1]. Сьогодення диктує нам свої вимоги впровадження новітніх принципів комунікації у сферу всіх сфер життєдіяльності, у тому числі і у сфері правосуддя.

На думку Голови Ради суддів України, судді Верховного Суду Сімоненко В. М., адміністративна досконалість роботи суду, професіоналізм суддів та працівників апаратів судів, ефективна комунікація з громадськістю, максимальна прозорість діяльності судів, сучасні інноваційні технології – все це в комплексі забезпечує ефективність правосуддя загалом, а отже, довіру суспільства до судів.

Виклад основного матеріалу

З цією метою вважаємо за доцільне проаналізувати міжнародні джерела права, які регламентують забезпечення принципу публічного здійснення правосуддя. Так, частина 1 статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод містить положення про те, що «кожен має право на... публічний розгляд його справи... незалежним і безстороннім судом... Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя»[4].

Право на публічний розгляд справи також зафіксовано в пункті 1 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [7] та документах ОБСЄ, зокрема, в Документі Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ (див. пункти 5.16, 12) [2].

Відповідно до принципу публічного здійснення правосуддя, громадськість має право бути поінформованою через медіа про стан організації судочинства, а суди зобов'язані забезпечити доступ журналістів та інших працівників ЗМІ на судові процеси. Представникам засобів масової інформації, як і будь-яким іншим громадянам, надається право бути присутніми на публічних судових слуханнях та під час проголошення судових рішень без дискримінації та вимог попередньої акредитації. Журналісти мусять мати право заздалегідь одержати доступ до інформації про заплановані судові процеси та право отримувати копії публічно оголошених судових рішень. Винятки із цього правила можуть встановлюватись лише тоді, коли цього вимагають більш вагомні інтереси суспільства чи особи.

Так, у рішенні Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Санді

Таймс» проти Сполученого Королівства» (1979) чітко сформульована роль, яку виконують засоби масової інформації та суди в демократичному суспільстві [10]. Якщо місією судів є вирішення спорів, то засоби масової інформації виступають комунікаційним каналом, через який громадськість отримує інформацію про діяльність суду, про перебіг справ, які він розглядає. Суд зазначив, що «попереднє обговорення може відбуватися і в інших місцях: чи то спеціальні журнали, чи то широка преса, чи громадськість». Значення такого обговорення полягає в тому, що суспільство одержує можливість отримувати інформацію про стан судових справ та систему судочинства загалом і відповідним чином їх оцінювати. Проте, як зазначено в рішенні Суду, «ЗМІ не мають виходити за межі, встановлені в інтересах належного здійснення правосуддя, хоч на них також лежить і обов'язок поширювати інформацію та погляди щодо самої діяльності судів, так само як і щодо інших сфер, які становлять безсумнівний суспільний інтерес... Якщо інформація про судовий процес поширюється в такій формі, що веде до формування в громадськості власної думки про винуватість чи невинуватість особи ще перед рішенням суду, то це може викликати неповагу та недовіру до суду».

Таким чином, перебираючи на себе роль суду і самостійно відповідаючи на питання про винуватість чи невинуватість тієї чи іншої особи, засоби масової інформації виконують невластиві їм функції, тим самим породжують шкідливі практики.

Поряд з цим у демократичному суспільстві суди не можуть залишатися поза межами громадської дискусії щодо ефективності органів влади. Громадськість має бути в належний спосіб поінформована про стан речей у судовій системі. Тому критика різних аспектів судочинства, до якої вдаються журналісти, є не лише можливою, а за певних обставин і цілком виправданою.

У рішенні Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Де Гаєс та Гійзельс проти Бельгії» (1997) суд також визнав, що «судді мають бути захищені від деструктивних випадів з боку ЗМІ, що не

базуються на жодній фактичній підставі». Водночас, якщо критика судових проблем або окремих суддів спирається на «належні та ретельні журналістські розслідування, що є частиною громадського обговорення важливих суспільних проблем», то підстав обмежувати свободу засобів масової інформації немає [11].

Отже, одним із стандартів взаємодії між судами та ЗМІ в демократичному суспільстві є принцип, відповідно до якого ЗМІ мають право і обов'язок висвітлювати проблемні питання у сфері правосуддя, обговорювати та критикувати діяльність судової гілки влади. Але зазначена критика має ґрунтуватись на перевірених фактах, судді та судові службовці мають бути захищеними від безпідставних звинувачень та узагальнень.

Одним із міжнародних стандартів, на якому базується взаємодія між судами та ЗМІ, є публічне здійснення правосуддя. Лише публічність дає можливість суспільству контролювати діяльність судової влади, стимулює учасників процесу діяти чесно і професійно. З іншого боку, публічна діяльність судів сприяє їх відкритості та прозорості, а відтак – є необхідним підґрунтям для підтримання довіри до судової гілки влади.

Узагальненням позиції Організації Об'єднаних Націй з питань взаємодії судів та ЗМІ є твердження про те, що «функцією та правом ЗМІ є збір та поширення серед громадськості інформації, висловлювань та критичних тверджень про судочинство, а також висвітлення судових справ до, після та під час судового розгляду, не порушуючи при цьому презумпцію невинуватості» [6].

Конституцією України закріплено право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Однак здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одер-

жаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Обмеження доступу до інформації та порядок її надання здійснюється відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [3]. Подібні застереження прийняті й у міжнародному праві, але якщо обмеження вводяться задля втілення демократичних цінностей. Кодекс належної адміністративної поведінки службовців Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу у їхніх професійних стосунках з громадськістю та Кодекс належної адміністративної поведінки у стосунках з громадськістю, прийнятому Європейською комісією, визначають стандарти відкритості та надання інформації, а також обробки запитів. Відповідно до їх положень, вся інформація, якщо вона не захищена окремим законом, повинна надаватися без ускладнень і в повному обсязі. Про причини відмови у наданні інформації автор запиту обов'язково повідомляється [8].

Отже, журналісти та ЗМІ мають право збирати та поширювати серед широкого загалу інформацію про діяльність судової гілки влади та про розгляд справ у судах. За ними визнається право повідомляти не лише нейтральну інформацію, а й критичні висловлювання про перебіг судового процесу. При цьому інформування громадськості може відбуватись не лише тоді, коли розгляд справи завершено і рішення суду оприлюднене, а й до початку судового розгляду та під час судових слухань. У той же час важливо, щоб засоби масової інформації відповідально ставились до висвітлення судових процесів і не виходили за встановлені межі, адже саме засоби масової інформації розставляють акценти, а відсутність налагодженої комунікації ускладнює роботу судів, створює негативний імідж судової системи, провокує недовіру й агресію громадян. У зв'язку з цим налагодження ефективної комунікації є надзвичайно важливим завданням, яке стоїть на даний час перед всією судовою гілкою влади, як всередині, так і з широким колом громадськості та ЗМІ.

Проаналізовані вище численні міжнародно-правові акти свідчать про важливість розроблення комунікаційної стратегії

судової влади. На сьогоднішній день вони є вкрай актуальними для країн, що запроваджують європейські демократичні стандарти в суспільному житті, зокрема й для України, яка у своїй Конституції закріпила курс на побудову демократичної правової держави та громадянського суспільства.

Отже, необхідними інструментами дотримання демократичних принципів публічності, гласності та відкритості при здійсненні правосуддя та забезпечення конституційних прав громадян на інформацію – є формування і розвиток ефективної інформаційно – комунікаційної інфраструктури в судовій системі. Для цього потрібен постійний та конструктивний діалог суспільства та суду, а також впровадження новітніх організаційних, науково-технічних, методичних та інших інформаційних механізмів. Це все є основою високих стандартів професійності та ефективності при здійсненні правосуддя.

Сьогодні нараховують понад сто визначень поняття «комунікація». У найширшому контексті комунікація визначається як будь-який контакт з іншою людиною чи будь-яка взаємодія. У вузькому значенні слова, як процес взаємообміну змістом, передача і прийняття повідомлень. Але найчастіше комунікація трактується як процес обміну інформацією та змістовим значенням між двома або більше людьми (тобто передача інформації). Зміст поняття «комунікація» є неуніфікованим і з розвитком суспільства та комунікаційних технологій швидко змінюється, як і сфери комунікації [5, с.7].

Комунікація – це тривалий процес пошуку порозуміння і згоди, а отже, досягнення результату. Її слід розуміти як різновид взаємодії між тими чи іншими суб'єктами інформаційного впливу за посередництвом певного визначеного об'єкта, тобто повідомлення. Мова йде про взаємодію окремих людей, груп людей, соціальних інститутів, суспільства в цілому.

Загалом поняття комунікація сьогодні вживається у значенні:

- соціальної комунікації, спілкування між людьми та іншими соціальними інститутами і суб'єктами;

- телекомунікації або зв'язку за допомогою технічних засобів;

- певної системи, за допомогою якої забезпечується сполучення між віддаленими об'єктами (наприклад, підземні, транспортні комунікації тощо).

На даному етапі розвитку сучасної науки існують дві концепції визначення поняття «комунікація» :

- лінійний процес передачі повідомлень від одного або кількох відправників адресатам

- процес формування поглядів і обміну ними.

Найвпливовіший британський дослідник масмедійних технологій, сучасної телевізійної культури і теорії медіа й медіамистецтва Дж. Фіске об'єднував дві концепції та визначав поняття «комунікація» як процес соціальної взаємодії за допомогою інформаційних повідомлень.

«Комунікація» (лат. *communicare*, англ. *communication*) означає «спілкування, перебування у зв'язку, взаємодія, поєднання». Комунікація – це процес обміну інформацією між двома й більше суб'єктами. Найпростіша модель комунікації – це джерело (відправник), яке відправляє повідомлення певному суб'єкту – отримувачу інформації, натомість отримує реакцію – так званий зворотний зв'язок [12, с. 6].

Судова влада, як соціальний інститут, здійснює соціальні комунікації для спілкування з суспільством, налагодження і підтримки контактів з партнерами і опонентами.

На нашу думку, поняття «комунікація» являє собою двосторонній (багатосторонній) обмін інформацією (повідомленнями), при якому одержувач інформації аналізує (вивчає), реагує на інформацію відправника, виникає діалог (зворотній зв'язок) між усіма учасниками комунікаційного процесу.

Здатність налагоджувати стосунки у системі владно-управлінських відносин самим безпосереднім чином пов'язана з наявністю ефективної комунікації, вмінь і навичок застосовувати прийоми спілкування, і що не менш важливо, необхідних для цього ресурсів. В інформаційному суспільстві від

рівня володіння засобами комунікації залежить становище в системі владних відносин тих чи інших її суб'єктів, які в результаті цього можуть або втратити, або набути конкурентоздатність на ринку управлінських послуг.

По-перше, вона має бути чітко спрямована на донесення до суспільства таких суспільно значимих ідей, які були б зрозумілими і прийнятними для більшості громадян. Для цього структури, які відповідають за комунікації в органах державної влади, повинні узгодити перелік проблем, які є суспільно значимими.

По-друге, важливим завданням комунікаційного впливу всіх, без винятку, державно-управлінських структур має стати поширення та розповсюдження соціально важливої інформації.

По-третє, для досягнення результативності здійснюваної комунікації необхідна дієва система постійного зв'язку між державно-управлінськими структурами та авторитетними, впливовими інститутами громадянського суспільства, внаслідок чого стає можливим забезпечення з боку останніх підтримки тих рішень, які ними готуються і приймаються.

По-четверте, важливим завданням комунікації є презентація суб'єктів управлінської діяльності як інститутів державної влади і впливових, активних учасників суспільного життя.

Владно-управлінська комунікативна взаємодія передбачає:

- 1) взаємний обмін інформацією, а саме: – передачу значущої інформації та забезпечення її розуміння всіма учасниками комунікативного процесу;
- 2) активну взаємодію суб'єктів комунікації, починаючи з оцінки, сприйняття чи несприйняття інформації і закінчуючи об'єднанням з метою організації спільної діяльності, у процесі чого формується взаєморозуміння, суперництво чи конкуренція;
- 3) порозуміння між учасниками комунікації;
- 4) підвищення рівня довіри до владних інституцій з боку суспільства [5, с.80].

Вказаний вище взаємозв'язок варто розглядати як інформування, взаємовплив,

досягнення порозуміння. Зміст комунікації залежить від її мотивів і цілей, знання предмета комунікації, дотримання морально-етичних принципів комунікативної взаємодії та володіння психологією комунікації.

Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки, затверджена Радою суддів України 11 грудня 2014 року, передбачає ряд заходів розбудова окремих можливостей судової системи у сфері комунікацій та PR:

1. Створення Комітету з питань комунікацій у Раді суддів України.
2. Створення та забезпечення належного функціонування прес-центру при Раді суддів України, підрозділів по роботі з пресою в усіх апеляційних округах
3. Підготовка офіційних регламентів з чіткими умовами доступу та участі громадян у засіданнях Ради суддів України, своєчасне попереднє оголошення порядку денного засідань та застосування Радою суддів України регламентів в усіх питаннях.
4. Організація навчальних візитів школярів, студентів та інших груп до судів.
5. Встановлення чітких правил доступу до приміщень судів, які б не перешкождали особам відвідувати відкриті судові засідання.
6. Проведення в судах прес-конференцій, підготовка прес-релізів за результатами розгляду гучних справ.
7. Розробка практичних посібників та навчальних модулів у Національній школі суддів з питань PR та комунікацій.

Кінцевим результатом вказаних вище заходів є: використання спеціальних методик комунікацій та PR у судовій системі для комунікації з іншими органами; використання індивідуальних підходів у комунікаціях з користувачами судів, залежно від їхньої категорії (вік, освіта, соціальний/правовий статус, тощо); включення в систему управління кар'єрним зростанням та якістю роботи заходів, що спонукають суддів частіше вступати в контакт із суспільством шляхом публікації статей, проведення досліджень, відвідування освітніх установ, а також участі в інших соціально-освітніх заходах [13].

АНОТАЦІЯ

На підставі аналізу правової природи таких категорій в теорії права, як уніфікації та гармонізація, у статті визначається особливість сучасного стану гармонізації договірних прав ЄС. Автор визначає види та форми гармонізації договірних прав ЄС, наводить тези на користь та проти таких процесів.

Автор зосереджує увагу на можливості та доцільності створення єдиного кодифікованого акту у сфері договірних прав ЄС та можливих наслідках такої уніфікації.

За результатами зроблено висновок про те, що необхідність уніфікації договірних прав ЄС викликана неоднорідністю норм різних національно-правових систем, що регулюють договірні відносини в межах ЄС.

Ключові слова: *soft law*, м'яке право, гармонізація, уніфікація, когерентність, договірне право ЄС, компетенція.

SUMMARY

Based on the analysis of the legal nature such category as unification and harmonization in the theory of the right, in article the feature of the current state of harmonization of the EU contract law defined. The author defines types and forms of harmonization of the EU contract law, brings these into advantage and against such processes.

The author has concentrated attention to opportunities and expediency of creation of the uniform codified act in the sphere of the EU contract law and possible consequences of such unification.

Because of the conducted research, the conclusion drawn that the necessity of standardization of the contract law of the EU is caused by heterogeneity of regulations of various national systems of law governing contractual relations within the EU.

Keywords: *soft law*, harmonization, unification, coherence, EU contract law, competence.

Забезпечення ефективної комунікації в судовій системі полягає у налагодженні діалогу між судовою владою, її органами, громадськістю та ЗМІ, а також всередині самої судової системи, створенні довірливих відносин з усіма зацікавленими сторонами. Сучасна теорія комунікації базується на визнанні необхідності постійного тривалого діалогу з найважливішими цільовими групами як всередині, так і за межами системи.

На даний час відсутнє загальноприйняте визначення ефективної комунікації. Найпростіше її трактування можна сформулювати як протилежність спонтанній комунікації та застосування наукового підходу до здійснення процесу комунікації, який полягає в аналізі комунікативної проблеми, визначенні цілей комунікації, її суб'єктів, цільових груп, стратегій, методів, сфер і каналів. Складовими даного процесу є також моніторинг та подальша оцінка результатів комунікаційної діяльності.

Висновки

Отже, на нашу думку, психологічною передумовою ефективної комунікаційної діяльності є здатність її учасників сприймати один одного як партнерів, які об'єднані спільними цілями, умовами, що передбачають співпрацю, вмінням слухати один

одного. Крім того, ефективність комунікації визначається мірою єдності між повідомленнями комунікатора (прес-секретаря, спікера суду) та комунікативною поведінкою реципієнта (отримувача інформації).

Література

1. Дніпренко Н. К. Комунікація: демократичні стандарти в роботі органів державної влади / Н. К. Дніпренко. – К. : ТОВ «Вістка», 2008. – 164 с.
2. Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ, Копенгаген, 1990 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – реж. доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
3. Закон України „Про доступ до публічної інформації” від 13.01.2011 р.- № 2939-VI (за станом на 13.01.2011) // Відомості Верховної Ради України, 2011, № 32.
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (із змінами та доповненнями внесеними Протоколом № 11 від 11.05.1994 р. та Протоколом № 14 від 13.05.2004 р.) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – реж. доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
5. Логунова М. М., Лашкіна М. Г., Гвоздик П. О., Алексєєв А. Г. Комунікації судової влади: науково-практичний посібник. – К.: АДЕФ – Україна, 2011. – 276 с.

6. Мадридські принципи взаємодії засобів масової інформації та суддівської незалежності, поширені відповідно до Резолюції 1296 (ХНУ) Економічної та соціальної Ради ООН (11.02.1994 р.).

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р.) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України -реж. доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>.

8. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. НЗ5 Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. – К.: Фенікс, 2011. – 336 с.

9. Овсянникова О.А. Коммуникационная стратегия судебной власти: понятие, цели, основные направления реализации. // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. —

№ 1(1). – С. 23-30. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

10. Рішення Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Санді Таймс» проти Сполученого Королівства» (1979) // веб-сайт Центру демократії та верховенства права – реж. доступу: <http://medialaw.org.ua>.

11. Рішення Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Де Гаєс та Гійзельс проти Бельгії» (1997) // веб-сайт Європейського Суду з прав людини – реж. доступу: <http://hudoc.echr.coe.int>.

12. Стратегічні комунікації суду або як досягти поставлених цілей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nsj.go.ua> с. 6

13. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки затверджена Радою суддів України 11 грудня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rsu.gov.ua>.